

17. 19. 24. ribi Deus sicut Ephraim, & Manasse. Similis censeri potest dicendi modus, quo scribitur a Israel futurus benedictio in medio terra, id est, qui benedictione plenus causa sit alius benedictionis. Ille etiam, quo dictum est Abraham: *Erus benedictus*, Hebr. *benedictio*: *Benedictio benedictio tibi*: In te benedictio uniuersa cogitatio nes terre. *Benedictio* benedictio Deus & Pater Domini nostri Iesu Christi in omni benedictione spirituali in celestibus, in Christo.

17. 24. 25. Dare aliquem, in genere apud Hebr., est idem, quod apud nos, asficere aliqua re sine bona, sine mala. Idcirco quasi dubitaret Deus quid faceret de Ephraim, quo pacto tractaret, dixit d: *Quomodo dabo te Ephraim? Dare in benedictionem*, ut dixi, est efficere non solum ut sit benedictus, sed ut alii per eum, & ei benedictio omnes quemadmodum dare in lucem Gentium e, ut sit lux illuminans omnes gentes, quam respiciant omnes gentes. At verò dare in opprobrium quam respiciam, est opprobrio asficere, opprobrium reddere, cui opprobrent omnes, dare in commotionem gentium regnis terra, ut omnes populi capita sua commouentes rideant. Alia sunt in utramque partem exempla, ut, dare in civitatem militum, & in columnam ferream, & in murum æneum b: dare in commotionem pedes: in eum sel, h &c. Magis phrasit exprimit vim ponendi verbum, quo Hieronymus hic utitur in sua versione, & id significat Hebraicum *ויתרתי* *restitit* *hebra ponens eum*.

17. 24. 25. Secundum anagogen. Hugo Cardinalis benedictionem istam in seculum seculi, sive sempiternam, accipit de illa, qua Christus in iudicio dicit: *Venite benedicti patris mei*, &c. de qua benedictione per accommodationem patris, sanè, & subtiliter declarat benedictionem Jacob datam ab Isaac m, notans duodecim conditiones quas transferre ad illam.

17. 24. 25. *Latus est enim in gaudio cum vultu tuo.* Hieronymus apud vultum tuum: quod Symmachus dixit *πρόσωπον* *prospicere*. Chald. *conspectu tuo*. Particula *ויתרתי* Hebraica quandoque significat, *eum*, *ab*, *ex*, *de*, inter alias notiones. Sensus ergo est ex presentia & conspectu Dei oriturum lætitiã, sive favorem intelligas, scilicet etiam favorem intelligas, sive etiam visionem beatificam. *In hilaritate vultus regis, vultu n.* Explicat Arias, quod vultus, libens, annuens, præstans, tribuit quæ ante dicta sunt, & ea obtineantur cum summa Dei voluntate, atq; gratia. In Psalmo decimo quinto talis occurrit phrasit: *Adimplebis me lætitia cum vultu tuo*. Ubi Hieronymus, ante vultum.

17. 24. 25. Quoniam rex sperat in Domino, & in misericordia Altissimi non commovebitur.

17. 24. 25. Non cuilibet promiscuè, temerè, sine defectu ista contingunt, sed ei, qui nititur Deo, cuius misericordia tam potens est ac firma, ut vereri Rex adeo multis ornatus ab eo donis, non debeat, ne ab his deiciatur, quantumvis alii contra nitantur.

17. 24. 25. *Sperat.* Hieron. *confidit*. Melius in tempore præsentis, ut quia sperat; in futurum non commoveatur.

17. 24. 25. *Er.* Vel iungit sperandi verbum, ut speret quod in misericordia, vel ætologie subiicitur, indicans quia sperat in Deo, & in misericordia Altissimi, ideo non commovendum: vel habet emphasis, quasi dicat, quoniam sperat in Domino, etiam, sane, &c. per misericordiam Dei non commovebitur.

17. 24. 25. *Alitissimi*. De hoc verbo dictum non semel: & quod ab *ויתרתי* *hebraion*, G. acci *ויתרתי*, solis nominis, sint mutati, Eugebinus hoc quoque loco sentit. Primus id usurpasse legitur Melchisedech, * dum benediceret Abram. Vocatur ibi Sacerdos Dei Altissimi, & in benedictione bis ponit nomen *Excelsi*, quod est idem: Abram præterea referens Deo victoriam, repetit eandem vocem.

17. 24. 25. *Non commovebitur.* Hieron. *Non deicietur*. Alii: *Non declinabit, non nutabit, non vacillabit, non excidat. Qui confidit in Domino, sicut non Sion: non commovebitur in æternum, &c. p.* Ubi sunt eadem verba *ויתרתי* *et excelsus*. In Christo ipem proprie non fuisse, jam diu ante docuimus, sed confidentiam tantum, certissimamque & clarissimam rei futuræ expectationem.

17. 24. 25. In Christo spes proprie non dicitur

17. 24. 25. Inveniat manus tua omnibus inimicis tuis dextera tua inveniat omnes qui te oderunt.

17. 24. 25. Non commovebitur regnum, &c. quia omnes inimici ejus peribunt. Id vaticinatio simul, & oratio, cum apostrophe ad Deum, Christumque, vel certe hortatio regem, ut alacriter deceret, Propheta exprimit. Prior modo, qui communiter est, sentus est: Ut cœpisti, sic Domine potentie tue manus comprehendat inimicos tuos, qui sunt quoque mei, nullus omnino effugiat, sed eam expectari compellatur aut hic, aut certe in futuro sæculo. Referunt id factum, quando Ammonitas David ferravit, circumagens super eos ferrata carpenta, divisit cultris, traduxit tyrolatrum: & simul inter alia ex præda obtinuit coronam regis, de qua prius est dictum g.

17. 24. 25. Christum Judæi oderant gratia r, & alii persecutores nominis Christiani, & Christum Pater sedere iuste à dextris suis, demec ponat inimicos ipsius scabellum pedum ejus f. Hoc pacto in utroque versu membro repetitur idem duobus modis: nec aliud est invenire manus Dei ab inimicis, & dexteram ejusdem illos invenire, ut quidam tamen volunt, quod nunc expendimus.

17. 24. 25. Exponunt aliqui t tropologicè, orationem esse ut illi, qui ad Christum nodum conversi sunt, convertantur per gratie ipsius operationem, tamquam per manum: & hæc quidem invenit obvendiendo iis, qui non querunt, juxta illud u, *Invenit usum à non querentibus me*, quod hic etiam dicitur (inveniat) ad consentium denotandum.

17. 24. 25. *Inveniat manus tua omnibus inimicis tuis.* Hieron. *Inveniat manus tua omnes inimicos tuos*. Chald. *Inveniat percussio manus tua, &c.* *ויתרתי* *hebraion* *mechab* *eadach*. Hebr. quoque eodem modo *ויתרתי* *thimisa*, invenit fumendo, ut solet, futurum pro imperativo, vel optativo. Symmachus *ויתרתי* *hebraion* *ed*, &c. *Comprehendit manus tua*. Voluerunt LXX. phrasia variare, quoniam presentibus & sequenti membro reddere in activa voce *ויתרתי* (inveniat). Forfan etiam legerunt LXX. primo loco in niphali *ויתרתי* *thimisa*, aliqui, ut C. Jertanus, præterea vertunt, *sufficiat*, seu *sufficit manus tua ad percutiendos inimicos tuos*, id quidem significat quoque *ויתרתי* *maisa* x, & nonnulli favet Davivus calus, *inimicis tuis*: & ita posse exponi, *invenit iniquitatem ad odium tuum*, sufficientem esse ut odio habeatur. Sed commode invenienti verbum positum est pro assequi, & apprehendere.

17. 24. 25. *Invenit manus alterius inimicis*, i. e. ab inimicis, & inimicos ab alio apprehendi, & comprehendi. *Invenit quasi nidum manus mea*, inquit apud Isaiam x Rex Altissimus, gloriano, *fortitudinem populorum*, h. e. comprehendit: & ibidem Deus a: *Invenit manus mea regnum idoli*, h. e. cepit, ac obtinuit. *Invenienti* verbum indicat tam promptam, & expeditam facultatem, quomodo sæpe dicit Scriptura, *quod manus invenit*, id est, in promptu habet: tum exactam veluti diligentiam, & scientiam, quos nihil effugiat. Vulgo, ut etiam notat Hugo Cardinalis dicit male tractatus illi, qui male tractat: *invenisti me*, Tu m'hai colto. Eadem forma dicuntur pericula *invenire* nos b, tribulatio, & angustia c: aliàs d.

17. 24. 25. *Manus potentiam* significat in puniendo inter alias plures acceptiones, de quibus alibi. Quam autem subjungatur dextera, videtur manus per se posita deteriorum designare, ut solet nomen generis pro specie imperfectione usurpari: tum ut manu cædat utraque: tum ut, quod sit, quem bene cædere dextera velit. Similita tenet Arias per *manum*, potentiam interpretatur, per inde ac si sine discrimine ponatur pro utraque: per *dexteram*, gerendæ rei peritiam cum dexterate. Secundum tropologiam possit distinctio admitti, ut *manus* per *sinistram* denotet punitionem, aut bonorum temporalium donationem: *dextera* in sequenti versu verbis largitionem bonorum spiritualium, quasi dicitur Deus, ut emendati consequantur gratiam, & bona quoque temporalia, quæ non ita libera porrigit manu, vel lit referre ad finem æternæ beatitudinis. Didymi est hæc tropologia, sumentis præterea pro gratie auctore Christo, *dexteram*: nec non Hieron. Thoma, & aliorum. Beda *sinistram inveniri*, exponit, humilem, seu in humilitate se manifestantem Christi potentiam: dum adhuc

17. 24. 25. Invenit manus alterius inimicis

adhuc non est elata ad petendum, sicut dicit: *ra solet* A asferri & atollit, recognoscatur ab inimicis Judæis illos aut omnes qui hoc noluerit, *inveniat dextera*, h. e. jam elata, & extensa ad petendum potentia.

17. 10. *Dextera tua inveniat omnes qui te oderunt.* Jam declaravi quid sit dextera, quid *invenire*. Eos qui oderunt *ויתרתי* *sonem*, minus putat Arias: quam invenire *ויתרתי* *sonem*: illos esse, qui per artem negotium sic effere studeant, quos animo, quæquam nihil adhuc fuerint moliti. Contrarium, alio prius loco docuerat, & nos ibi ostendimus, crebrè Synonymas voces esse.

17. 10. Pones eos ut elibanus ignis in tempore vultus tui: Dominus in ira sua conturbabit eos, & devorabit eos ignis.

17. 10. Per aliam translationem declarat magis quod proxime dixerat, optare se ut scur manus ejus non evadant inimici, sed comprehendantur, & confringantur: p ita perant irato Deo penitus, quo modo injecta elibanus accenso, fove fornicii, ligna stipulæ: totæ comburantur propter conclusam in se globatam, & e circumquaque volentem flammam, nec aperto aere liberè in sublimem tendentem. De gehennæ igne passim exponitur hoc locus. Sed non eandem formulæ vitibus loquendi ratione reddunt omnes, ut postea videbitur. Aliud quoque volunt alii ad Ammonitas traductos typo laterum à Davide a, hoc est, juxta quorundam opinionem, crematos in elibanu, in quo lateres coqui solebant.

17. 10. Pones eos ut elibanus ignis. Hypallage est propones mittit eos in ignem, ut quidem Clario videtur. Sed oblat elibanus, nec enim ex elibanu ignis mitteretur potius, quam aliunde. Ergo significatur mittendus in elibanum accensum, & conclusum, ita ut non queant flammæ evadere. Augustinus, Cassiodorus, Rufinus, Beda, Remigius, Haimo, Bruno, alique expostiones Latini, præterea Gregorius b, *elibanu* internum conscientie dolorem designari volunt, qui aliter vocatur *vermis* c, ultra ignem externum. Eusebius idem innuit, dicens in judicio effedetur Deum, ut nequitia ignis, quem sibi accenderat improbi, ad supplicium eorum ardeat, & ipsi sibi ipsos elibanus sancti quemadmodum febribus æstant, licet nil extra fit, quod excitet feverem. Citat Isaiam d: *Ecce vos omnes accendentes ignem, accendit flammam: ambulat in luminis ignis vestri, & in flammis quas succendistis, quem locum eodem quoque pacto intelligit Origenes, & alii.*

17. 10. Didymi expostio. Didymus explicat discrete supplicium æternum usq; ad præstitutum tempus, interim poni improbos in elibanu, quoniam Deas punit quo ad hujusmodi occasio veniat, qua vultum ipsius intueri queant, nempe dans spatium ut respicientes illis, ipsi quandoque vultum in beatitudine videre possint. Hieron. in bonam eam partem sumit, ut comburantur peccata, & ut quemadmodum elibanus ardet, sic improborum conscientia intrinsecus ardeat per contritionem, & dolorem, eo quod bona opera non fecerunt. Idem e tamen alio loco tradit, communiore dictam expositionem de memoro animi cum pena externa. Origenes fitem *elibanum*, cor esse dicit, quod igne divino ardeat, & immittis piis cogitationibus excoquat. *Nonne cor nostrum ardens erat in nobis* g, &c. vel per consequentiam exuratur, & exuratur. Olea b profert testimonium, in quo mechantes cum elibanu succenso ad comburendum comparantur. Habet peccus, ite sedes; cum elibanu similitudinem, propter concavitatem, per quam spiritus commeat ultra citroque. Procopius i, *tempus vultus parvis*, ait esse incarnationem Filii, qui illis, qui recte agnovērunt eum advenientem, cessit in lampadem, quæ in tenebris lucet, & diabolice caliginis denso vapores dissolvit & fugat.

17. 10. *In tempore vultus tui.* Vultus modò favore, modò significat forem, iramve Dei, sicut & facies, ut obvis constat exemplis. Tamei verò Didymus in bonam partem interpretatur, ut paulò ante dixi, plures in malam accipiunt: quemadmodum & *vultus* pro tempore, non ut idem vult Didymus, pro statu quodam eorum, qui Dei vultum percipere possunt. Thomas tamen etiam *tempus vultus* asserit esse, quo Christus manifesta bit in iudicio.

17. 10. *Erunt in iud.* Tom. I.

17. 10. Erunt in iud.

17. 10. Conturbabit eos. Hieron. *Præcipitabit* *est*. Hebr. *ויתרתי* *jevallehem*, quo præterea significat devorare, abolerere, deglutire, disperdere, &c. Fortassis dictum est *Conturbabit*, pro *Exturbabit*, nempe à facie sua, Deus, seu Christus, lata tententia in iudicio h. Non tamen id sibi vult *exturbabit*, sed turbationem. Videtur autem impit, *exturbabit* *est* *exturbabit*, simul audientes damnationis edictum. Fieri quoque potest, ut Hebraica illa vox hanc cum ceteris habeat notionem, quam noverit LXX. melius quam posteriores Rabini. Quid si legerint *ויתרתי* *jevallehem*, quod proprie est *conturbabit* *est*. Non autem tantum suspicari. Habent hæc etiam locum extra iudicium, ut de inimicis David dicitur.

17. 10. *Devorabit eos ignis.* Externam combustionem corporis Gregorius antea citatus designari dicit: internam elicitum animæ per elibanu. *Devoratio* erit ab igne, qui non succendetur m humano scilicet more, sed virtute, & statu divino n: nec morietur o, nec abluet quos cruciabit; qui tamen propter acrem illum & inevitabilem cruciatum devorandi membro significat.

17. 10. Generaliter ignis vehementiorem poenam significat: potestque, ut cetera, referre ad hoies Davidis timore percellendos, dissipandos, de medio tollendos. Pertinere quoque quidam putant ad conflagrationem Jerusalem, & templi. Valencia, de Judæorum crucifixorum Christi supplicio æterno secundum animam: quæ sequantur de poenis corporis in hac vita exponit. Non disputo de igne gehennæ, quem hoc loco dicitur intellexit Paraphrastes. Dixi alibi b, nec licet ambigere quia vero igni nunc animæ, postea etiam corpora Damnantorum sint crucianda. Solet cum igne vermis conjungi, de quo item nunc non ago. Arbitror tamen de gravioribus poenis præsentis vitæ cum consequenti punitæ edine corruptione posse intelligi, ut ibi q: *Videtur carnem impij, ignis & vermis*, hoc est, vulnera, & morbi, partim qui homines adurunt, ut herpes herilypelas, phlegmonæ, panus, carbunculus, pelitis, febris, quæ, ut alibi dixi, ab incensione *ויתרתי* *deleth* *muqas*: partim ulcera purulenta, ut putredines, phthiriasis, verminationes. Sed de futuræ vitæ supplicio æternis aperta latis sunt scripturarum testimonia r. Lege Augustinum s, discretem, quomodo æstantes in flammis integri tamen perseveraturi sint. Scribit eadem dere r, Oho Frisingensis præter alios multos: & de variis aliis poenis numero quindecim, Hugo Cardinalis hoc loco.

17. 11. Fructum eorum de terra perdes, & semen eorum à filiis hominum.

17. 11. Non verendum ne posteri inimicorum Regis seu Davidis, seu Christi, surgant aliquando pro partibus, & sint illis, eorumve posteritati molesti: prædicit filios ac nepotes, omneque semen perituros. Exaggerata quædam oratio, significans attendas vires & obcurandam nomen tallum: nam nec penitus extrinsecos legitimus posteros inimicorum Davidis, nec interfectorum Christi: errant enim hi adhuc per incertas sedes omnibus nationibus abominabiles. Sed de his plura in Historia Apostolica. De infelicis autem posteritate omnium impiorum Thomas u, Bozins numerat Ecclesie signum nonagesimum octavum. Si adhuc de iudicio generali hæc placet esse, perdet sub id tempus Christus omnes Impios cum duce eorum Antichristo, quem interficiet *Spiritus oris sui* x. Mysticè de malis operibus, & doctrina nonnulli interpretantur. Sed ex Græcis Eusebius & Nicephorus ad litteram: hinc ait Secundus probari, naturam & substantiam minimè interire, sed malos mores, & iniqua opera, quæ edidit.

17. 11. *Fructum eorum.* Filios Chaldeus exponit *ויתרתי* *be-nebon*, qui dicit quoque solet fructus ventris, sive uteri y. Aboluto vero nomine Jeremias z, utens deplorat: *Ergo ne comedent mulieres fructum suum parvulos ad mensuram palmae*? Elisabeth appellavit Christum *fructum ventris Mariæ* a, more quidem loquendi consuetum, sed etiam alludendo ad vaticinium nostri Propheta b: *De fructu ventris tuiponam super sedem tuam*: præterea fortassis innuit, Christum, carnem propter nos & nostram salutem assumpisse. Parvulus, enim natus est nobis, & filius datus est nobis, quia fructus utilis est ad comedendum.

17. 11. Fructum eorum de terra perdes

17. 11. Fructum eorum de terra perdes

17. 11. Fructum eorum de terra perdes

17. 11. Fructum eorum de terra perdes

17. 11. Fructum eorum de terra perdes

17. 11. Fructum eorum de terra perdes

17. 11. Fructum eorum de terra perdes

17. 11. Fructum eorum de terra perdes

17. 11. Fructum eorum de terra perdes

17. 11. Fructum eorum de terra perdes

17. 11. Fructum eorum de terra perdes

17. 11. Fructum eorum de terra perdes

17. 11. Fructum eorum de terra perdes

